Dossier pedagògic

LESBOS

BARCELONA, 2023

CCAR
comissió catalana
d'Acció
pel Refugi

Sumari

Què podem treballar amb l'alumnat a través de l'anàlisi de la situació de les persones refugiades a Lesbos? 3

La situació de les persones refugiades a Lesbos 4

Unitat 1. Persecucions a activistes i organitzacions 5

Unitat 2. No hi cabem totes? Turistes i persones refugiades 7

Unitat 3. Devolucions en calent, negació del rescat marítim 9

1 Què podem treballar amb l'alumnat a través de l'anàlisi de la situació de les persones refugiades a Lesbos?

Lesbos és una illa de l'est de Grècia situada a només 12 quilòmetres de la costa de Turquia. És una de les illes més grans del país, amb una població d'unes 90.000 persones. La poca distància que separa el país turc del territori europeu és el motiu pel qual desenes de milers de persones migrades i sol·licitants de protecció internacional han arribat a l'illa en els darrers anys, especialment a partir de 2015 arran de la guerra de Síria. Així doncs, Lesbos ha estat la porta d'entrada a Europa de centenars de milers de sol·licitants de protecció internacional, molts dels quals fugien de conflictes de la regió propera.

En el marc del projecte *Camins de refugi*, la CCAR realitza des de fa anys visites d'observació a diferents fronteres interiors i exteriors de la Unió Europa per a conèixer de primera mà la situació de les persones migrades i refugiades en aquests enclavaments i poder així explicar als i les alumnes d'escoles i instituts de Catalunya amb informació de primera mà quina és la situació de les persones refugiades. En anys anteriors, la CCAR ha visitat les fronteres de Bòsnia Herzegovina, Croàcia, Bulgària, Sèrbia, França, Itàlia i la frontera sud espanyola. Durant una setmana (12 al 16 de desembre), un equip format per la Comissió Catalana d'Acció pel Refugi (CCAR) i Fotomovimiento es va desplaçar fins a l'illa de Lesbos per a fer tasques d'observació en els diferents espais d'arribada i estada de les persones migrants i refugiades així com per dur a terme reunions amb organitzacions socials i activistes que treballen sobre el terreny com el Legal Centre Lesvos, l'única organització que actualment dona suport legal a les persones sol·licitants d'asil i refugiades que arriben a l'illa; l'organització basca Zaporeak, que cuina tots els dies menjar calent i el distribueix al camp de Kara Tepe a les persones que no tenen dret a rebre aliment per part de les autoritats gregues. Amb aquest dossier pedagògic volem apropar la realitat de les persones refugiades als i les alumnes d'escoles i instituts, amb els objectius de:

- Conèixer les dificultats a les que fan front les persones migrants i refugiades que es veuen obligades a fugir dels seus països i buscar asil a Europa.

- Reflexionar sobre el paper de la societat civil en l'acolliment i inclusió de les persones refugiades.

- Fomentar entre l'alumnat una consciència crítica i social que contribueixi a desenvolupar valors com la igualtat, la justícia, la llibertat o la solidaritat.

La situació de les persones refugiades a Lesbos

2

Des de la dècada de 1990, milers de persones han utilitzat les rutes marítimes a través del Mediterrani des del nord d'Àfrica i Turquia per migrar o sol·licitar l'asil a la Unió Europea: la ruta central (del nord d'Àfrica a Itàlia i Malta), la ruta occidental (del nord d'Àfrica a l'Estat espanyol) i la ruta oriental (de Turquia a Grècia).

Durant el 2015, arran la guerra de Síria, 1 milió de persones van seguir la via del Mediterrani oriental. L'illa de Lesbos, que va arribar a registrar és de 10.000 arribades en un sol dia i va rebre el 59% dels sol.licitants d'asil a Grècia. El nombre va caure considerablement el 2016, degut a l'acord migratori de la Unió Europea amb Turquia en base al qual totes aquelles persones que creuessin de manera irregular de Turquia a les illes gregues serien deportades al país turc. Com a conseqüència d'aquestes mesures d'externalització de les fronteres europees, les illes gregues es van convertir en camps de detenció de migrants per tal d'assegurar el seu retorn a Turquia o al lloc d'origen.

El fort sentiment de solidaritat per part dels residents de l'illa durant 2015 i 2016, que en moltes ocasions van col·laborar de diferents maneres ajudant a les persones refugiades, ha deixat pas a nombrosos conflictes, una polarització de la ciutadania i un sentiment generalitzat de rebuig cap a l'arribada de persones refugiades, així com cap a les institucions europees.

Actualment el campament de Kara Tepe, construït amb caràcter provisional després de l'incendi del campament de Moria 2020, sofreix inundacions periòdiques, els serveis de sanejament són insuficients i l'atenció mèdica resulta enormement precària. Tot això, sumat a les condicions d'amuntegament degut a la massificació, fa que la situació a l'interior sigui incompatible amb els drets humans més bàsics. A més, únicament tenen dret a rebre menjar aquelles persones que tinguin un procediment d'asil iniciat, la qual cosa deixa sense alimentació tant les persones la sol·licitud de les quals ha estat denegada, com aquelles a les quals s'ha concedit l'asil, cosa que les fa dependents dels programes d'organitzacions humanitàries.

Per completar el quadre s'han d'afegir, d'una banda, la progressiva criminalització per part de les autoritats gregues d'organitzacions socials i activistes que defensen els drets de les persones refugiades, el que inclou els rescats marítims, i, de l'altra, la pràctica de les devolucions en calent tant a migrants que ja es troben a l'illa com a embarcacions en aigües gregues que són desplaçades de manera forçada a aigües turques.

És important remarcar que el motiu fonamental pel qual les persones migrades i sol·licitants d'asil han d'utilitzar les perilloses rutes marítimes del Mediterrani per arribar a Europa (L'OIM ha registrat més de 1.700 persones migrades mortes o desaparegudes a la ruta del Mediterrani oriental des del 2014) és la falta de vies legals i segures. Aquesta situació comporta que les persones migrants hagin d'arribar físicament fins a territori europeu, el qual les obliga a posar en risc les seves vides al mar i a patir greus vulneracions de drets humans en els països de trànsit. Amb l'habilitació de vies legals i segures s'evitarien les situacions de risc i les deplorables condicions d'acollida que reben les persones migrades en territoris amb alts nombres d'arribades, ja que les persones podrien sol·licitar protecció en les ambaixades dels països de trànsit i ser posteriorment traslladats en condicions segures al país d'acollida.

Unitat 1.
Persecucions a activistes i organitzacions

3

Concepte

L'estat grec només garanteix aliments a les persones que no són sol.licitants d'asil (el que exclou les persones que han vist denegada o acceptada la seva sol.licitud), practica devolucions en calent i negligeix el deure de socors al mar. L'activitat solidària d'activistes i organitzacions que donen suport a les persones refugiades ha esdevingut essencial per a la supervivència de les persones refugiades que arriben a Lesbos.

Situacions

La restricció en les polítiques d'asil i l'enduriment del control de fronteres ha anat acompanyada de **mesures per restringir l'activitat de les organitzacions i activistes del drets de les persones refugiades sobre el terreny**. S'han introduït normatives que dificulten el treball de les ONGs i que permeten perseguir penalment als qui es consideri que han facilitat l'entrada o l'estada de persones refugiades. Activistes i treballadors humanitaris han estat detinguts i acusats de delictes de tràfic de persones o espionatge per realitzar activitats que es consideren pròpies de la seva tasca, com els rescats a la mar o l'assistència jurídica.

A més, existeixen cada vegada majors obstacles administratius i burocràtics que dificulten les operacions, com ara les restriccions en l'accés als camps de retenció o el control estricte de totes les seves activitats. Això ha tingut un efecte dissuasiu sobre algunes organitzacions que han arribat a abandonar el seu treball a Grècia per temor a represàlies legals; cosa que, al seu torn, ha impactat en les persones refugiades que s'han vist privades dels serveis.

Activitat

Visualització de la pel.lícula de 135 minuts **Las Nadadoras** (2022) de Sally El Hosaini que narra la història del viatge realitzat per les germanes nedadores Yusra y Sarah Mardini que van fufir com a refugiades de la Síria devastada per la guerra per viure una nova vida a Europa i tenir la oportunitat de competir al Joc Olímpics de Rio de 2016.

Posteriorment proposem encetar un debat per reflexionar sobre l'empatia cap a les persones que es veuen en una situació de desplaçament forçat, l'acció solidària de les persones activistes i organitzacions que salven vides i l'obligació de protegir que tenen els governs.

Preguntes per orientar el debat:

Per què deixaries casa teva?. Segurament teniu una sensació de seguretat i estabilitat i us queda molt lluny situacions com les de la guerra de Síria que reflexa la pel.lícula. Però, sabíeu que arran el final de la Guerra Civil, unes 500.000 persones van haver de marxar d'Espanya com a refugiades i refer les seves vides a diversos països europeus i d'Amèrica Llatina?

Penseu que sense els rescats marítims i l'assistència de les organitzacions que estan essent perseguides per les autoritats gregues el risc de morir ofegat a la mar s'incrementa per a les persones refugiades que segueixen la ruta del Mediterrani Oriental. Cal ser una nedadora olímpica per sobreviure?

Unitat 2.
No hi cabem totes?
Turisme i persones refugiades

4

Concepte

El turisme de masses suposa un desplaçament massiu de persones que mou uns números que deixen en ridícul les xifres de desplaçament forçat i persones refugiades inclús en punts calents d'arribada com Lesbos. Tot i que el turisme es veu com una font de riquesa, també s'han assenyalat els punts foscos: suposa una transformació de les formes de vida, genera llocs de treball sovint precaris, vulnerabilitat, dependència econòmica i desigualtat.

Situacions

Lesbos és una illa turística amb un ric patrimoni, bells paisatges i boniques platges que supera **les 60.000 arribades de turistes l'any mentre s'estima que hi hauria entorn a 20.000 refugiats**. En una illa de 90.000 habitants, l'impacte d'aquestes poblacions és, sense cap dubte, molt important.

Durant la darrera dècada el turisme a l'illa ha patit diverses sotragades: **la devastadora crisi econòmica grega va repercutir en l'arribada de turisme interior grec**. Tot just quan començava a recuperar-se va patir la crisi del Covid19.

El turisme és vist com una activitat econòmica que genera riquesa a l'illa, mentre l'arribada de persones refugiades és sovint vista com un problema. No obstant, durant la crisi econòmica grega de la passada dècada l'arribada de persones refugiades a més de despertar una gran solidaritat també va reportar beneficis al comerç local: **just mentre el turisme intern feia fallida, les persones refugiades arribaven amb els seus estalvis** per fer front al viatge i feien despesa.

Activitat

Utilitzarem diversos documents audiovisuals per encetar un debat sobre desplaçament humà, comparant el de les persones refugiades i el que suposa el turisme.

Introduirem l'illa de Lesbos com a destí turístic. Platges amb un mar blau i moltes hores de sol, patrimoni històric i el record clàssic de la gran poeta grega Safo. Es proposa aquest vídeo promocional:

Veure el vídeo

A continuació es pot discutir què coneixem de Grècia, per quines raons ens agradaria visitar-la: podem fer-ne un llistat entre totes.

Opcionalment podem visualitzar aquest vídeo de denúncia sobre la realitat de les persones refugiades a Lesbos en contraposició amb el turisme:

Veure el vídeo

Cal aclarir que no es tracta de contraposar al turisme, tot i el plantejament del vídeo: es tractaria de discutir si sabíem alguna cosa de les persones refugiades a Lesbos, què coneixem de la guerra de Síria i de les condicions als camps de refugiats. És interessant recollir el coneixements, però també els prejudicis. Podem fer un segon llistat entre totes.

Per últim veurem un vídeo sobre turisme i persones refugiades durant el punt àlgid de la crisi de les persones refugiades a Lesbos, quan arribaven milers de persones al dia:

Veure el vídeo

Discutirem l'impacte del desplaçament humà del turisme, per una banda, i el forçat de les persones refugiades, per l'altra.

Preguntes per orientar el debat:

El turisme una activitat econòmica que suposa un desplaçament massiu de persones, penseu que és positiu sempre? Podeu pensar efectes negatius del turisme partint de l'experiència que coneixeu al vostre municipi.

Per què es parla tant a l'Estat Espanyol de les persones arribades per mar jugant-se la vida quan es tracta de números molt petits de persones comparades amb les que arriben per via aèria d'Amèrica Llatina per demanar refugi o amb les persones desplaçades ucraïneses? Se'n parla d'elles com a persones a rescatar o com amenaça? Creieu que l'alarma té a veure amb el seu origen?

Unitat 3.
Devolucions en calent, negació del rescat marítim

5

Concepte

L'estat grec només garanteix aliments a les persones que no són sol.licitants d'asil (el que exclou les persones que han vist denegada o acceptada la seva sol.licitud), practica devolucions en calent i negligeix el deure de socors al mar. L'activitat solidària d'activistes i organitzacions que donen suport a les persones refugiades ha esdevingut essencial per a la supervivència de les persones refugiades que arriben a Lesbos.

Situacions

El govern grec, com a part d'una tendència general a la UE, ha adoptat una política de posar obstacles a les persones que arriben refugiades i de "protegir" les fronteres front a aquesta "amenaça". Això inclou la violació sistemàtica dels drets humans en els condicions d'acollida, però també en **l'incompliment de les seves obligacions internacionals vers les persones refugiades i l'auxili a la mar**.

Els **agents grecs retornen a aigües turques les embarcacions de les persones refugiades** en comptes de procedir al rescat i portar-los al port més proper. També s'ha reportat com envien a aigües turques persones que estan a Lesbos. A més es criminalitza a les organitzacions de la societat civil i activistes que realitzen aquests rescats.

Activitat

Visualitzarem la següent peça periodística sobre la realitat del rescat marítim a les aigües frontereres entre Grècia i Turquia:

Veure la peça

així com el testimoni de l'activista pels drets de les persones refugiades a Lesbos Lorraine Leete on denuncia la criminalització dels rescats marítims per part d'activistes:

Veure el testimoni

A continuació discutirem sobre el deure d'acollir i la política de fronteres de la UE. Posarem èmfasi en l'asil com a dret humà i la solidaritat com un valor.

Preguntes per orientar el debat:

Creieu que és compatible posar tanques a les fronteres, establir acords amb països fronterers per evitar arribades i fer devolucions en calent amb el deure humanitari establert legalment d'acollir les persones que fugen de situacions de guerra o persecucions?

Què enteneu per solidaritat? Creieu que sense l'empatia de posar-se en el lloc de l'altre i donar-li suport perquè tu et podries veure en la mateixa situació és possible la vida social?
Com és una societat que dona l'esquena al patiment humà i tracta de criminals persones que encarnen l'impuls solidari?